

LUCYNA GRZELEC

 <https://orcid.org/0009-0004-1019-5216>

JULIA KNAK

 <https://orcid.org/0009-0007-2596-7209>

Wybrane doświadczenia w realizacji przepisów dotyczących hodowli zawartych w ustawie z dnia 21 sierpnia 1997 roku o ochronie zwierząt na przykładzie sprzedaży psów za pośrednictwem Internetu w województwie pomorskim

Примеры опытов реализации
положений о разведении животных,
содержащихся в Законе от 21 августа
1997 года о защите животных, на примере
продажи собак через интернет
в Поморском воеводстве

Абстракт

В статье представлено качественное исследование, проведенное методом множественного изучения случая, в рамках которого с помощью неструктурированных интервью и соблюдая принцип конфиденциальности предпринималась попытка выявить незаконные практики, связанные с продажей собак через интернет. Для описания данного явления использовались положения Закона от 21 августа 1997 года о защите животных, регулирующего правовые аспекты продажи животных. Кроме того, в работе затрагивается вопрос объективирующего отношения

Selected Experiences in the
Implementation of the Provisions Regarding
Breeding Contained in the Act of August 21,
1997 on Animal Protection on the Example
of Selling Dogs on the Internet
in the Pomeranian Voivodeship

Abstract

The text presents a qualitative study conducted using the multiple case study method in which, using undisclosed interviews, an attempt was made to show the occurrence of illegal practices related to the sale of dogs via the Internet. In order to illustrate the phenomenon, the provisions contained in the Animal Protection Act of August 21, 1997 regulating the legal aspects of the sale of animals were used. In addition, the reference was made to the phenomenon of treating animals as objects and the place of the dog in the dog-human relationship. The concept of pseudo-breeding has been defined as a place

к животным и роли собаки в системе взаимоотношений человек–собака. Дано определение понятия «псевдоразведение» как места незаконной и/или неэтичной продажи и содержания животных. В ходе исследования были выявлены практики продажи собак через интернет: характерные модели поведения продавцов, особенности объявлений и уровень понимания видовых потребностей собак лицами, размещающими объявления.

Ключевые слова: псевдоразведение, интернет, продажа животных, собаки, субъектность–объектность

of illegal and/or unethical sale and breeding of animals. The research revealed the practices of selling dogs online: characteristic behaviors, features of advertisements and the level of understanding the needs of dogs as species by advertisers.

Keywords: pseudo-breeding, Internet, animals' sales, dogs, subjectivity-objectivity

Miejsce psa w relacji pies – człowiek

Zwierzęta pozaludzkie przysposobione i hodowlane są częścią świata natury, koegzystują w nim z człowiekiem. Jednakowoż, niektóre gatunki, szczególnie zwierzęta domowe, wchodzą we wzajemne relacje z ludźmi i przenikają tym samym do świata kultury, tworząc społeczeństwo międzygatunkowe. W tym przypadku znajduje potwierdzenie posthumanistyczna teoria istnienia naturokultury¹. Jak pisze Donna Haraway, odnosząc się do żyjącego blisko z człowiekiem gatunku *Canis lupus familiares*, to istota ludzka wkracza w psi świat, pojawia się w nim jako jeden z aktorów². Podejście badaczki do relacji międzygatunkowych jest niejednoznaczne, zakłada przenikanie się światów kultury oraz natury, dając tym samym przestrzeń do zniwelowania dominacji człowieka. Zatem opowieść o relacji psa z rodzajem ludzkim, w posthumanistycznym ujęciu, będzie starać się przedstawić perspektywę psiego świata, w którym człowiek staje się postacią drugoplanową.

¹ Pojęcie naturokultury zostało szerzej omówione w: Donna Haraway, *The Companion Species Manifesto: Dogs, People and Significant Otherness* (Chicago: Prickly Paradigm Press, 2003).

² Donna Haraway, „Manifest gatunków stowarzyszonych”, przeł. Joanna Bednarek, w *Teorie wywrotowe. Antropologia przekładów*, red. Agnieszka Gajewska (Poznań: Wydawnictwo Poznańskie, 2012), 241–260.

Prawny zarys sprzedaży i hodowli zwierząt domowych

Takie ujęcie sprawy jest jednak różne od współczesnego prawnego postrzegania zwierząt, które zdaje się dalece antropocentryczne. Polskie prawo reguluje formy opieki i traktowania zwierząt za pomocą ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 roku o ochronie zwierząt³. Samo pochylenie się nad kwestią zwierzęcych potrzeb i konieczności ich ochrony jest pierwszym krokiem w etyczną współczesność, w której o znaczeniu czynu świadczyć może doświadczana przez istotę pozaludzką krzywda, a nie użytek dla człowieka. Polska ustawa, mimo zawarcia podstawowych zabezpieczeń dla zwierząt, spogląda na nie głównie przez pryzmat użyteczności. Przykładem tego może być art. 6 pkt 1: „Zabrania się zabijania zwierząt, z wyjątkiem: uboju i uśmiercania zwierząt gospodarskich oraz uśmiercania dzikich ptaków i ssaków utrzymywanych przez człowieka w celu pozyskania mięsa i skór”⁴. Rozdział 2 ustawy o ochronie zwierząt poświęcony jest wyłącznie tym domowym i uregulowane są w nim takie sprawy, jak warunki ich przetrzymywania, zasady hodowli oraz sprzedaży. Nowelizacja z 16 września 2011 roku⁵ wprowadza do ustawy pewną nowość dotyczącą handlu zwierzętami. Przełom XX i XXI wieku obfitował w obrót towarowy psami i kotami na giełdach, wydawanymi bez żadnych dokumentów. Taki proceder wiązał się z zagrożeniem dla zwierzęcego dobrostanu – warunki rozmnażania były niemożliwe do weryfikacji, a łatwość sprzedaży zachęcała do masowego rozmnażania istot. Ponadto, psy i koty sprzedawane w takich miejscach nie miały często zapewnionego dostępu do wody i pożywienia, odpowiedniej temperatury oraz narażone były na niepotrzebny stres⁶. W związku z tym ustawodawca wprowadził zakaz sprzedaży oraz nabywania zwierząt domowych na targowiskach, targach i giełdach, a jedynym dopuszczalnym miejscem handlu psami i kotami oraz ich rozrodu stały się hodowle, zarejestrowane w ogólnokrajowych organizacjach, statutowo zajmujących się działalnością związaną z hodowaniem psów i kotów rasowych. Takie nazwanie stanu rzeczy pozwala na rejestrację hodowli w dowolnej organizacji, niekoniecznie w Związku Kynologicznym w Polsce, należącym do Międzynarodowej Federacji Kynologicznej (FCI). Złamanie prawnego zakazu handlu psami oraz kotami poza miejscem zarejestrowania hodowli według prawa rozumiane jest jako

³ Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 roku o ochronie zwierząt, *Dziennik Ustaw* (2023), poz. 1580.

⁴ Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 roku o ochronie zwierząt.

⁵ Ustawa z dnia 16 września 2011 roku o zmianie ustawy o ochronie zwierząt oraz ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach, *Dziennik Ustaw* (2011), nr 230, poz. 1373.

⁶ Klara Walkowicz, „Problematyka działalności pseudohodowli psów i kotów w Polsce”, w *Współczesne wyzwania prawnej ochrony zwierząt*, red. Joanna Helios i Wioletta Jedlecka (Wrocław: E-Wydawnictwo. Prawnicza i Ekonomiczna Biblioteka Cyfrowa. Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego, 2023), 12–25, <https://doi.org/10.34616/146885>.

wykroczenie i wiąże się z konsekwencjami zawartymi w Kodeksie wykroczeń: karą aresztu od 5 do 30 dni lub karą grzywny, wahającą się od 20 do 5000 zł⁷. W trakcie uchwalania ustawy o ochronie zwierząt wzbudzała ona liczne polityczne i prawne kontrowersje, także wśród praktyków zajmujących się ochroną i dobrostanem zwierząt. Warto zastanowić się nad samą procedurą sprzedaży istot nie-ludzkich oraz celowego ich rozmnażania, aby zyskać korzyści majątkowe, emocjonalne czy społeczne. W ramach prezentowanej perspektywy ustawa zabezpiecza zwierzęta w sposób podstawowy – tak, aby *pro forma* ochronić je przed nadmierną eksploatacją – jednak wciąż nie podejmuje kluczowego zagadnienia: ciągłej służby zwierzęcia pozaludzkiego na rzecz gatunku ludzkiego.

Zmiana prawa dotyczącego procedury sprzedaży zwierząt domowych spowodowała pojawienie się nowego pojęcia odnoszącego się do hodowli psów i kotów – pseudohodowla. Określenie to może zostać zdefiniowane z dwóch perspektyw: prawnej oraz osadzonej w empirii osób zajmujących się problemem bezdomności zwierząt i ich dobrostanem. W przypadku prawnego rozumienia tego pojęcia pseudohodowle to wszelkie miejsca rozmnażania oraz sprzedaży psów i kotów, które nie są zrzeszone w żadnym z ogólnopolskich stowarzyszeń⁸. Empiria prowadzi do nieco innego rozumienia pseudohodowli – jako miejsc, w których zwierzęta rozmnażane są w sposób nieetyczny: nadmiernie eksploatowane, przetrzymywane w złych warunkach, z niezaspokojonymi potrzebami elastycznymi, jak i nieelastycznymi. Taka definicja wpisuje się również w praktyki stosowane przed nowelizacją ustawy o ochronie zwierząt, gdzie maksymalizacja zysków ze sprzedaży na targowiskach była ważniejsza od zwierzęcego dobrostanu.

Problematyka internetowego handlu psami

Handel psami na targowiskach przeniósł się do przestrzeni internetowej. Na portalu OLX znajduje się wiele ogłoszeń zamieszczanych przez potencjalnych pseudohodowców⁹. Portal próbuje weryfikować rzetelność ofert oraz niwelować ogłoszenia tychże – poprzez zakaz wstawiania ogłoszeń płatnych dla osób niezrzeszonych w żadnej ogólnopolskiej organizacji społecznej zajmującej się hodowlą (stowarzyszeniu). W przypadku zamieszczania ofert sprzedaży psa użytkownik portalu ma

⁷ Ustawa z dnia 20 maja 1971 roku. Kodeks wykroczeń, *Dziennik Ustaw* (1971), nr 12, poz. 114.

⁸ Art. 10a ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 roku o ochronie zwierząt.

⁹ Z badań prowadzonych wciąż przez autorki w odniesieniu do jednego z popularniejszych portali internetowych wynika, że około 90% ogłoszeń o nieodpłatnym przekazaniu szczeniaka po rasowych rodzicach jest próbą nielegalnej sprzedaży (pseudohodowli).

obowiązek podać w polu „Stowarzyszenie” pełną nazwę ogólnopolskiej organizacji społecznej o celu statutowym związanym z hodowlą psów rasowych¹⁰. Wspomniany zakaz jest jednak skrupulatnie obchodzony poprzez wstawianie ogłoszeń dotyczących zwierząt w kategorii „do adopcji”, oznaczonych jako do oddania „za darmo”, które po telefonicznej weryfikacji okazują się ofertami płatnymi. Narusza to nie tylko standardy korzystania z wymienionego portalu, ale też polskie prawo zakazujące rozmnażania zwierząt i handlu nimi poza hodowlami. Mimo wielu apeli stowarzyszeń i fundacji problem ten jest całkowicie pomijany przy tworzeniu nowelizacji do ustawy o ochronie zwierząt. Jednym z przykładów apeli jest kampania „Psia Mać”, wspierana między innymi przez Fundację Mondo Cane¹¹.

Metodologia badań własnych

W związku z obserwowalnym procederem nielegalnego rozmnażania i sprzedaży psów za pośrednictwem Internetu niezbędne zdaje się zbadanie tego zjawiska – częstotści jego występowania, ale również powodów, dla których pseudohodowcy decydują się na nieetyczny rozród i handel. Zebranie takich danych nie jest zadaniem łatwym ze względu na to, że pseudohodowcy częstokroć zdają sobie sprawę z nielegalności własnych przedsięwzięć. Badanie zostało przeprowadzone w nurcie jakościowym, w paradygmacie krytycznym, przy wykorzystaniu metody wielokrotnego studium przypadku; techniką zbierania danych był swobodny wywiad niejawni. Sprzedaż psów przez Internet jawi się jako zjawisko, na które wpływ mają uwarunkowania polityczne, kulturowe, gospodarcze, historyczne i społeczne. Ze względu na zmieniającą się rzeczywistość, coraz częściej pojawiające się w naukach społecznych pojęcie społeczeństwa międzygatunkowego, problem handlu zwierzętami staje się problemem etycznym. W związku z postępującymi przemianami zdecydowano się na podjęcie niniejszego postępowania badawczego w sposób jakościowy, ujawniając sposób postrzegania podejmowanego zagadnienia przez osoby trudniące się nielegalnym procederem handlu psami poza hodowlami. Wynikiem badania nie będzie zatem liczbowe zestawienie pojawiających się ogłoszeń oraz sposobów rozumienia problemu. Wywiady przeprowadzone zostały w formie rozmowy telefonicznej, która prowadzona była metodą ukrytego klienta, przy zachowaniu pełnej anonimowości respondentów. Z rozmów sporządzono stenogramy. Wszystkie

¹⁰ „Regulamin portal OLX. Załącznik nr 5 – Przedmioty zakazane i dopuszczone warunkowo”, Olx.pl, <https://pomoc.olx.pl/olxplhelp/s/article/za%C5%82%C4%85cznik-nr-5-predmioty-zakazane-i-dopuszczone-warunkowo-V8-olx> (dostęp: 15.02.2024).

¹¹ Informacje dostępne w Internecie: <https://psia-mac.pl/> (dostęp: 30.07.2024).

cytaty w części badawczej pochodzą z przeprowadzonych badań – zachowano ich oryginalne brzmienie. Celem przedstawionego postępowania badawczego było ujawnienie prowadzenia nielegalnej sprzedaży psów na portalu OLX, a co za tym idzie, funkcjonowania pseudohodowli i nielegalnego, nieetycznego rozmnażania. Istnienie tegoż procederu zdaje się potwierdzeniem nierzetelności ustawodawcy i jedynie próby zachowania pozorów ochrony zwierząt w proponowanej ustawie. Próbowano dowiedzieć się, czy sprzedający zdają sobie sprawę z nielegalności własnego działania, jakie kierują nimi pobudki oraz jakie warunki związane ze sprzedażą są praktykowane.

Badania zostały przeprowadzone w dwóch terminach: w listopadzie oraz grudniu 2023 roku. Procedura wyboru konkretnych ogłoszeń zamieszczonych w serwisie sprzedażowym oparta była na doświadczeniach zawodowych autorek niniejszego artykułu¹². Wybór zawężono do województwa pomorskiego – ze względu na mnogość ogłoszeń z całej Polski przeprowadzenie badania obejmującego obszar kraju wymagałoby większych zasobów czasowych oraz osobowych. W opisanej sytuacji polityczno-społecznej, w której należy zwrócić uwagę na zapewnienie zwierzętom podstawowych praw godności i poszanowania życia, niezbędne zdawało się przeprowadzenie badania, które zobrazuje problem, a co za tym idzie – sprawi, że stanie się on zauważalny. Ponadto, badanie zostało poprzedzone miesięczną analizą dodawanych ogłoszeń, zgodnie z następującym podziałem: wszystkie dodawane oferty oraz te, które prawdopodobnie dotyczą sprzedaży zwierząt. Istotnym filtrem było wybranie ofert określonych mianem: „psy do adopcji”, których cena została określona jako: „za darmo”, przy czym jednocześnie w ogłoszeniu nie figurowała nazwa hodowli lub informacja o rejestracji w stowarzyszeniu. Odrzucono również oferty schronisk oraz anonsy odnoszące się do psów dorosłych.

Do badań łącznie wybrano 29 ogłoszeń, w których treści lub tytule pojawiła się informacja o rasie lub typie rasy przynajmniej jednego z rodziców. Wzorce hodowlane zgodne z danymi pochodzącymi z Międzynarodowej Federacji Kynologicznej (FCI) nie zostały uwzględnione jako kryterium wyboru ofert do badań. Jednocześnie, do badań włączono 8 szceniąt wielorasowych. Spośród wybranych ogłoszeń udało się przeprowadzić wywiady z 25 osobami (19 o psach po rodzicach rasowych lub w typie rasy oraz 6 o psach wielorasowych). Część ogłoszeniodawców nie odebrała telefonu lub oferty były nieaktualne.

Pytania zadawane osobom badanym dotyczyły: ceny psa, pochodzenia rodziców, wieku oddania szceniąt, zarejestrowania hodowli, powodu oddania oraz powodu oczekiwania opłaty. Dane te pozwoliły zidentyfikować rzetelność ogłoszeń,

¹² Autorki czynnie współpracują z fundacją, której celem statutowym jest opieka nad bezdomnymi zwierzętami i ich ochrona. Jednym z aspektów pracy jest ujawnianie tak zwanych pseudohodowców oraz pomoc w znalezieniu domu stałego dla zwierząt zgłaszanych do oddania.

powody, dla których właściciele szczeniąt oczekują opłaty za psa nieposiadającego rodowodu, oraz stosunek ludzi do ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 roku o ochronie zwierząt w zakresie dobrostanu oraz zakazu handlu.

Wiek szczeniąt oraz poziom socjalizacji

Praktycy zajmujący się opieką nad psami, pracą z nimi lub ich hodowlą rekomendują wydawanie szczeniąt do nowych domów pomiędzy 8. a 12. tygodniem życia¹³. Podczas wyboru hodowli potencjalni, świadomi opiekunowie wiek odbioru szczenięcia oraz zaawansowanie socjalizacji traktują jako kryterium odróżniające hodowlę od pseudohodowli¹⁴. W przypadku badanych wydawanie szczeniąt odbywa się od 5. tygodnia życia: „[...] niby mają teraz 5 tygodni i niby kończą 2 miesiące w styczniu, ale mogą oddać szybciej, bo są samodzielne, a matka nie chce ich karmić”. Umiejętność samodzielnego jedzenia była tutaj często jedynym kryterium gotowości do oddania zwierzęcia.

Socjalizacja pierwotna u psów jest bardzo istotnym elementem rozwoju, ponieważ w jej trakcie odbywa się tak zwany *imprinting*, czyli wdrukowywanie schematów zachowań, które w przyszłości przekładają się na stosunek psa do innych przedstawicieli swojego gatunku oraz innych gatunków, w tym *Homo sapiens*. W przypadku badanych ogłoszeń psy trzymane były w różnych warunkach: „kto to widział, żeby pies mieszkał w domu”, „nie do domu, nie na łańcuch, ale do kojca może iść, nie chodzi mi o to, żeby mieszkał w domu”, „one są na wsi, na gospodarstwie, są nieufne, trzeba je sobie oswoić, mają budę. Ja to nie wiem, czy pieski w hotelu Ritz nie mają gorzej”. W żadnej ze zbadanych sytuacji dotychczasowi opiekunowie nie opisywali starań podejmowanych w celu prawidłowego zsocjalizowania, a swoje działania wobec zwierząt odnosili, jeżeli już, to tylko i wyłącznie do dobrostanu fizycznego, ocenianego przez lekarza weterynarii podczas wizyt w gabinetach. Zaznaczyć należy, że nie wszyscy badani posiadają książeczki zdrowia szczeniąt, zaszczepili zwierzęta zgodnie z kalendarzem szczepień, czy odrobaczyli psy, ponieważ zakładają, że szczepienie nabywca powinien wykonać we własnym zakresie.

Poznanie środowiska na wczesnych etapach rozwoju kształtuje całe życie psa. Zaznajomienie zwierzęcia z różnymi bodźcami jest istotnym elementem socjalizacji, jednak zbadane osoby nie traktowały tego aspektu jako ważnego, a niekiedy

¹³ Autorki niniejszego artykułu są zoopsycholożkami. Ich doświadczenia oraz doświadczenia Fundacji Wilcze Sięło wskazują na to, że odpowiedni okres wydawania szczeniąt do nowego domu następuje pomiędzy 8. a 12. tygodniem życia.

¹⁴ Informacje pochodzące z kursu „Zoopsycholog poziom I”, szkoła Etogram, 2019–2022.

również wręcz pomijały ten element jako nieznaczący, a nawet utrudniający funkcjonowanie rodziny, na przykład: „żeby się pies wszędzie ładował, to też nie jest dobrze” – przy czym zaznaczyć należy, że w tym przypadku szczenięta przebywały w stodole. Pokazuje to podejście do zwierzęcia jako przedmiotu, który może stać się uciążliwy dla człowieka.

Osoby sprzedające lub oddające szczenięta, które nie pochodzą z profesjonalnych hodowli, nie wykazują się wiedzą z zakresu funkcjonowania i rozwoju psów. Ich działania, jeśli są podejmowane, dotyczą jedynie aspektu fizycznego, wizyt u weterynarza. Ustawa o ochronie zwierząt gwarantuje istotom pozaludzkim prawo do realizacji potrzeb, także tych psychicznych, które – jak pokazują niniejsze badania – są często pomijane.

Sprzedaż psa bez rodowodu – nielegalna a praktykowana

Koszt zakupu psa bez rodowodu oraz powód, dla którego wymagana jest zapłata, różnią się w zależności od jednostki. W przypadku psów w typie rasy, czyli ogłoszeń, które w opisie zawierały informację o rasie rodziców lub/i szczeniąt, oczekiwanie zapłaty pojawiło się w 13 ogłoszeniach, z kolei w ofertach psów wielorasowych szczeniaki są oddawane w większości wypadków całkowicie za darmo.

W przypadku szczeniąt wielorasowych oczekiwana zapłata zazwyczaj oznaczała dobra materialne lub symboliczne opłaty, na przykład: „[szczeniaki – L.G., J.K.] nie są na sprzedaż, ale można je wziąć za karmę dla matki”, „za złotówkę, żeby pies się dobrze chował”. W wypadku jednej z suk ogłoszeniodawczyni przyznała się, że nie był to jej pierwszy miot: „to już jest któryś raz, jak ta mama ma młode”, jednak w żaden sposób właścicielka nie zamierzała w przyszłości zadbać o uniemożliwienie suce zajścia w ciążę. Temat ten został również poruszony w innym wywiadzie, w którym właścicielka całkowicie zanegowała istotę kastracji, por.: „nie jestem zwolenniczką kastracji, pies, jaki jest, taki jest, pani sobie go wysterylizować może”.

Wśród innych powodów oddania psa za darmo pojawiły się też ogólna niechęć dziecka do psa, a także nieplanowana ciąża suki oraz niechęć dzieci do opieki nad zwierzęciem: „powodem oddania są dzieci, którym pies się znudził”. W jednym przypadku miot stanowiły dwa szczeniaki i również nie była to pierwsza ciąża suki: „bo wie pani, ale ode mnie zeszłego roku brała taka dziewczyna, ale innego kolorowego, i teraz chce drugiego. – Czyli pani prowadzi hodowlę? – Nie, tak wpadła, w tym roku tylko dwa, w zeszłym było pięć”. Takie podejście do ciąży suki oraz mnogość ogłoszeń o przekazaniu szczeniąt świadczą o niskim stopniu świadomości społecznej dotyczącej zapobiegania niechcianym ciążom u zwierząt towarzyszą-

cych. W celu zmiany postaw odnoszących się do niekontrolowanej lub wymuszonej reprodukcji zwierząt należałoby wprowadzić kampanie społeczne w tym zakresie. Jednakowoż, niektórzy opiekunowie, politycy, prawnicy sprzeciwiają się kastracji psów ze względów światopoglądowych. Nie proponują jednak w zamian żadnego rozwiązania problemu bezdomności zwierząt towarzyszących.

Psy rasowe są to psy posiadające rodowód stowarzyszenia lub metrykę, na podstawie której właściciel może wyrobić rodowód. Wszystkie pozostałe zaliczane są do psów w typie rasy. Ustawa o ochronie zwierząt zakazuje sprzedaży psów poza hodowlami, jednak mimo to można nabyć psa, który nie posiada rodowodu lub metryki. W zbadanych ogłoszeniach cena szczeniąt wahała się od 200 zł do nawet 1500 zł, najczęściej jednak pojawiała się kwota 500 zł. W wielu przypadkach ogłoszeniodawcy zdawali się zaskoczeni pytaniem o kwotę, przykładowo: „po prostu, jak pani chce psa, to pani płaci”, „wszystko teraz kosztuje”, czy nawet: „wiadomo, że coś bym chciała”.

Reakcje osób sprzedających psy poza hodowlą na pytanie o miejsce jej zarejestrowania były skrajne. Część osób reagowała strachem lub nawet agresją: „ale po co to pani wiedzieć?”, i dalej: „pieski są zbadane przez weterynarza, jakby były rasowe, to byłoby drożej”¹⁵. Inni twierdzili, że prowadzą hodowlę, jednak nie chcieli podać nazwy stowarzyszenia, do którego przynależą, okazując agresję lub rozłączając się. Niektórzy zdawali się całkowicie spokojni: „to nie jest hodowla, matka ma rodowód i samczyk też”, „ja pani powiem tak, ona ma rodowód i ją puszczałam do takiego chłopca, co też ma rodowód, i to jest wszystko”. Ponadto, jeden ze zbadanych ogłoszeniodawców odpowiadał wymijająco na prośbę o podanie nazwy hodowli oraz stowarzyszenia, do którego rzekomo przynależy, jednocześnie przekazując nieprawidłowe informacje: „ojciec FCI, ale nie wystawowy, bo wyłamał kiel, a matka jakieś inne stowarzyszenie. Dla szczeniąt metryki, bo pieski, jak z FCI, to mają rodowody, a jak z innej, to metryki”¹⁶. Z przeprowadzonych rozmów wynika, że ustawa w znacznym stopniu nie jest respektowana i dla zbadanych osób nie stanowi ona wyznacznika podejmowanych działań hodowlanych. Brak zarejestrowania hodowli w stowarzyszeniu i sprzedaż zwierząt traktowane są jako wykroczenie, stąd prawdopodobnie wynika społeczne przyzwolenie na takie praktyki oraz ich wspieranie. Działania takie zdają się bardziej angażować służby ze względu na nieprzestrzeganie przepisów podatkowych niż niezgodność z ustawą o ochronie zwierząt.

¹⁵ Wywiad dotyczył ogłoszenia o psach po rodzicach: shih tzu oraz yorkshire terrier.

¹⁶ W rzeczywistości psy pochodzące z hodowli zarejestrowanych w FCI otrzymują metryki uprawniające do wyrobienia rodowodu. Pozostałe stowarzyszenia często wydają inne dokumenty, na przykład rodowody.

Niektóre mioty z analizowanych ofert były planowane, przykładowo:

[...] rodzice są z rasowej hodowli, nie jeździliśmy na wystawy, nie braliśmy weterynarza, bo to za dużo czasu, ojciec nie jest z hodowli wystawowej, są przebadane, robiliśmy USG, doktor zapewnił, że nie odziedziczyły chorób: kostki, zęby.

oraz: „nie [nie prowadzę hodowli – L.G., J.K.], to wyszło spontanicznie, bo sąsiedzi chcieli szczeniaki i parę nam zostało”¹⁷. Ponadto, w jednym z badanych ogłoszeń właścicielka zapewniała, że jest to jedyny miot tej suki, podyktowany kwestiami zdrowotnymi: „musiałam dopuścić przed sterylizacją, weterynarz zalecił, bo miała ciążę urojoną”.

Wśród badanych ogłoszeniodawców pojawiły się sytuacje, w których miot nie był planowany, nie jest po rasowych rodzicach lub przynajmniej tej samej rasy, a mimo to szczenięta zostały ogłoszone w celu sprzedaży, por.: „tak po prostu się zdarzyło, byliśmy na wakacjach, mamy pieska i sukę, piesek FCI, tata pieska nie upilnował i tak się zdarzyło”. W innym przypadku: „suka była hodowlana, dopóki sobie nie zrobiła z owczarkiem, nawet nie wiedzieliśmy, że jest w ciąży, skumaliśmy się na końcówce”. W tym wypadku właściciele wydawali się wiedzieć, że sprzedaż psów poza hodowlą jest nielegalna, ponieważ wcześniej prowadzili zarejestrowaną działalność hodowlaną:

Żona miała hodowlę, ale przeprowadziliśmy się i chcieliśmy zrezygnować, suka po pierwszym miocie ZKwP, ale nie załatwiliśmy w nowym miejscu, a po tym miocie to nie wiem, zastanawiamy, czy nie dać jej odpocząć i nie kombinować, przy hodowli chodzi o zarobek, bo szczenię 4000 zł za oryginalne szczeniaki.

Jednocześnie, właściciele od momentu dowiedzenia się o ciąży suki byli nastawieni na zysk, por.: „baliśmy się, że wyjdą brzydkie kundły, ale są na szczęście ładne”. W przypadku ofert zamieszczonych w Internecie sprzedaż psów dotyczy nie tylko szczeniąt po rasowych rodzicach, ale również mieszańców, na przykład: owczarka niemieckiego z akitą amerykańską (200–300 zł), berneńskiego psa pasterskiego z owczarkiem podhalańskim (500 zł) oraz yorkshire terriera z shih tzu (500 zł).

W części ogłoszeń istniała możliwość negocjacji ceny lub nawet obniżenia jej poprzez zrezygnowanie z niektórych elementów oferty, przykładowo: „szczeniak kosztuje 1150 zł, chyba że bez książeczki, to 1000 zł”. Niektórzy ogłoszeniodawcy, podając cenę, od razu informowali o możliwości jej negocjacji.

Wśród powodów rozmnażania psów poza hodowlami pojawiły się: zalecenie lekarza weterynarii, nieplanowana ciąża, por.: „nie ma żadnej hodowli, robimy

¹⁷ Dotyczy sprzedaży szczeniąt po rodzicach: bernardyn oraz owczarek podhalański, za 500 zł.

remont podjazdu i nie było bramy, i takie niedopilnowanie pracowników, i się stało”. Z kolei wysokość ceny umotywowana była stopniem zaopiekowania szczeniąt przez dotychczasowych właścicieli, por.: „po szczepieniu dodatkowe 100 zł”, „za odrobaczenie”, a nawet „za utrzymanie przez 11 tygodni”. W jednym przypadku opłata związana była nie tylko z opieką, ale także z samym zapłodnieniem: „500 zł za wyżywienie i dopuszczenie”.

Ustawa o ochronie zwierząt wymaga, aby sprzedaż psów i kotów odbywała się w miejscu prowadzenia działalności hodowlanej. W trakcie badań poruszono również ten aspekt. Dowóz szczenięcia do miejsca docelowego oddalonego o co najmniej 50 km od „hodowli” nie był możliwy, natomiast część właścicieli oferowała spotkanie w okolicznych miastach, na przykład Słupsku, Gdańsku, a nawet wysyłkę firmą kurierską. Zapoznanie i wybór szczenięcia w hodowlach odbywają się w zależności od zasad i typu prowadzonej działalności, natomiast to, co często odróżnia pseudohodowle od hodowli, to właśnie kwestia dowozu szczenięcia w celu uniknięcia prezentowania rodziców miotu oraz warunków ich przebywania.

Charakterystyka ogłoszeń a sprzedaż

Na poziomie ogłoszeń dostrzegalne są również pewne różnice, które pozwalają do pewnego stopnia na odróżnienie ofert dotyczących zwierząt rzeczywiście oddawanych za darmo od potencjalnej sprzedaży. W przypadku ogłoszeń o oddaniu pojawia się określenie: „oddam w dobre ręce”, oraz krótki opis szczeniąt, na przykład: „małe, energiczne, zdrowe”. Kontakt w celu zdobycia dodatkowych informacji jest zazwyczaj możliwy zarówno w formie pisemnej, jak i telefonicznej. Ponadto, zdjęcia zamieszczane w ogłoszeniach są najczęściej amatorskie.

Oferty sprzedaży zwierząt charakteryzują się krótkim opisem, który zawiera przede wszystkim rasę szczeniąt lub rasy rodziców miotu. Opis zawiera informacje odnośnie do szczepienia, odrobaczenia, książeczki zdrowia oraz ewentualnej wyprawki dla szczeniąt. Wiek szczeniąt nie był różnicujący, w obu przypadkach używanym stwierdzeniem była gotowość do odbioru lub/i samodzielność w podejmowaniu pokarmu. Zdjęcia prezentujące szczenięta w ofertach dotyczących sprzedaży były pozowane. Ostatnim szczególnym elementem tych ogłoszeń jest możliwość kontaktu jedynie telefonicznie, co zaznaczane jest często poprzez wyrażenie: „kontakt jedynie telefoniczny, nie odpisuję na SMS”. Jednocześnie, niektóre oferty nie zawierały żadnych informacji dotyczących szczeniąt, a jedynie numer kontaktowy. Zaznaczyć należy, że w żadnym z ogłoszeń nie pojawiła się wzmianka odnośnie do wymaganej opłaty za psa, ceny, nazwy hodowli. Natomiast elementem wspólnym

dla wszystkich ofert był brak imion. Nadawanie ich, jak określiła jedna z badanych osób, jest zbyt wymagające. Same imiona są charakterystyczne przede wszystkim dla ofert umieszczanych przez schroniska i fundacje, niezależnie od wieku, rasy czy wielkości psa.

Wnioski z badań

Osoby poddane niniejszemu badaniu prezentują różne postawy względem sprzedaży, rozrodu, a nawet opieki nad psami. Część z nich zdaje sobie sprawę z nielegalności podejmowanej działalności, a świadczyć o tym mogą ich reakcje na pytanie o prowadzenie hodowli, które nacechowane były negatywnie – pojawiała się agresja słowna, ale także kończono połączenie. Inni badani wydają się zupełnie nieświadomi faktu, że łamią prawo, sprzedając psy za pośrednictwem Internetu. Ich reakcje były raczej spokojne, lekceważące wagę rejestracji hodowli. Takie reakcje mogą wynikać również z poczucia bezkarności ze względu na relatywnie niski wymiar kary. Z badań wynika zatem, że część ustawy o ochronie zwierząt związana z procedurą sprzedaży i hodowlą zwierząt domowych nie jest respektowana – czy to świadomie, czy z powodu braku wiedzy w tym zakresie.

Powody, dla których u badanych pojawiały się mioty szczeniąt, podawano różne: od nieplanowanych cięż, po intencjonalne działania, zalecenia weterynaryjne. Część z respondentów umyślnie rozmnażała zwierzęta, czasem nie potrafiąc podać powodu, dla którego to robi. Jednakowoż, w przypadku celowego rozrodu szczeniaki były płatne, a ceny za nie były wyższe. Prowadzi to do wniosku, że głównym zamierzonym rezultatem rozmnażania są własne korzyści i zarobek kosztem zwierzęcego dobrostanu.

Badane osoby zdają się nie zwracać uwagi na psie potrzeby, obchodząc się ze zwierzętami w sposób przedmiotowy. Pies traktowany jest przez nie jako element przynoszący zysk lub stanowiący problem, więc przekazanie opieki nad nim nie jest poprzedzone zbadaniem warunków, jakie zapewnione zostaną u nowych właścicieli. Przedmiotowy stosunek do psów unaoczniają między innymi: brak nadawania im imion, miejsce przetrzymywania szczeniaków, propozycja wysyłki zwierzęcia za pośrednictwem kuriera czy chęć odzyskania „zainwestowanych” w opiekę nad psami pieniędzy. Pomijana była kwestia psiej psychiki, tego, jak zbyt wczesne zabranie szczenięcia od matki może wpływać na jego rozwój i socjalizację.

Nowelizacja z 2012 roku, która przynajmniej w założeniach miała chronić zwierzęta przed nadmiernym eksploatowaniem w „hodowlach”, nie przyczyniła się do polepszenia ich warunków bytowych i realnie nie ograniczyła sprzedaży istot poza-

ludzkich poza hodowlami, co potwierdziły niniejsze badania. Jednocześnie, zaznaczyć należy, że dotychczasowe działania w zakresie zmian legislacyjnych nie były wystarczająco skuteczne, co może świadczyć o nienależytym uwzględnianiu badań w zakresie efektywności stosowania przepisów ustawy. Sugerować należy większe oparcie procesów legislacyjnych na danych naukowo-badawczych dotyczących zjawiska sprzedaży psów poza hodowlami. Jest to kolejny tak zwany martwy przepis. Samo zagadnienie praw zwierząt w polityce pojawia się jedynie w związku ze zbliżającym się terminem kolejnych wyborów, na przykład parlamentarnych. Świadczyć to może o tym, że w tak rozumianej polityce celem nie jest poprawienie dobrobytu zwierząt. Nie zajmują one w tej sferze istotnego miejsca, są traktowane jako element rozgrywki, a nie realne podmioty, którym zgodnie z ustawą należy zapewnić odpowiednie warunki. Poza intratnymi hasłami, zachęcającymi do oddania głosu na konkretną partię, wprowadzane regulacje nadal nie oddają zwierzętom zasłużonej podmiotowości, co pokazują niniejsze badania. Zmiany, które obserwowalne są na przestrzeni wieków, a w szczególności w ostatnich latach, pokazują przemiany roli, jaka przypisywana jest psom w gospodarstwach domowych. Dyskurs naukowy nad podmiotowością zwierząt zdaje się odpowiedzią na zachodzące zmiany. Domestykacja, dotychczas postrzegana jedynie jako proces antropocentryczny, zaczyna być rozważana również z innych perspektyw, w tym animalocentrycznej, która zakłada, że to zwierzę podjęło decyzję o zbliżeniu się do człowieka¹⁸. Jednocześnie, specyfika relacji pomiędzy człowiekiem a psem skutkuje naukowym zainteresowaniem się tym aspektem przez badaczy, także poprzez odnoszenie istniejących teorii, w tym pedagogicznych, które dotychczas funkcjonowały na linii człowiek – człowiek, do relacji człowiek – istota pozaludzka. Przykładem tego może być zaadaptowanie funkcji rodziny opisanych przez Zbigniewa Tyszkę¹⁹ do relacji człowiek – zwierzę. W tym ujęciu pies w rodzinie może pełnić między innymi funkcje: biopsychospołeczne, ekonomiczne, w których sprzedaż umożliwia zysk, społeczno-wyznaczające, które pozycjonują rodzinę, oraz emocjonalno-ekspresyjne, w przypadku których pies staje się podmiotem uczuć ludzkich²⁰. Autorki niniejszej pracy również podjęły się badań na temat roli psa w rodzinie ludzkiej oraz sposobów doświadczania śmierci zwierzęcia przez opiekunów.

Obserwowalne na gruncie potocznym i naukowym zmiany w stosunku do zwierząt stają się dowodem zmiany roli psa w rodzinach. Przemiany te jednak nie są w pełni zrealizowane, a jak pokazały niniejsze badania, akty prawne nie są całkowicie skuteczne. Podział osób rozmnażających psy w celach zarobkowych na pseu-

¹⁸ Krzysztof Tomasz Konecki, *Ludzie i ich zwierzęta. Interakcjonistyczno-symboliczna analiza społecznego świata właścicieli zwierząt domowych* (Warszawa: Scholar, 2005), 4–5.

¹⁹ Zbigniew Tyszkę, *Socjologia rodziny* (Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1979).

²⁰ Kinga Stawarz-Popek, „Rodzina z czworonogiem. Wybrane przejawy relacji człowiek–pies”, *Państwo i Społeczeństwo*, nr 3 (2011): 130.

dohodowe i prawdziwe hodowle nie rozwiązuje problemu podmiotowości zwierząt, a jedynie reguluje kwestię realizacji dobrostanu zwierzęcego w tym aspekcie. Jednocześnie, warto postawić pytanie: „czy jakkolwiek forma czerpania zysku z rozmnażania zwierząt umożliwia odzyskanie przez nie podmiotowości?”

Bibliografia

- Haraway, Donna. „Manifest gatunków stowarzyszonych”. Przeł. Joanna Bednarek. W *Teorie wywrotowe. Antropologia przekładów*, red. Agnieszka Gajewska, 241–260. Poznań: Wydawnictwo Poznańskie, 2012.
- Haraway, Donna. *The Companion Species Manifesto: Dogs, People and Significant Otherness*. Chicago: Prickly Paradigm Press, 2003.
- Konecki, Krzysztof Tomasz. *Ludzie i ich zwierzęta. Interakcjonistyczno-symboliczna analiza społecznego świata właścicieli zwierząt domowych*. Warszawa: Scholar, 2005.
- Mazur, Paweł. „Status prawny zwierząt pokrzywdzonych w wyniku popełnienia przestępstw stypizowanych w ustawie o ochronie zwierząt z 21.08.1997 r.” *Prawo w Działaniu*, t. 47 (2021): 106–116. <https://doi.org/10.32041/pwd.4706>.
- Misiewicz, Joanna. „Odpowiedzialność karna za naruszenia przepisów ustawy o ochronie zwierząt i o ochronie zdrowia zwierząt oraz zwalczaniu chorób zakaźnych. Część I”. *Życie Weterynaryjne*, nr 95 (3) (2020): 150–154. <https://zycie-weterynaryjne.pl/wp-content/uploads/2023/12/ZW-03-2020-02.pdf> (dostęp: 15.02.2024).
- „Regulamin portalu OLX. Załącznik nr 5 – Przedmioty zakazane i dopuszczone warunkowo”. Olx.pl. <https://pomoc.olx.pl/olxplhelp/s/article/za%C5%82%C4%85cznik-nr-5-przedmioty-zakazane-i-dopuszczone-warunkowo-V8-olx> (dostęp: 15.02.2024).
- Stawarz-Popek, Kinga. „Rodzina z czworonogiem. Wybrane przejawy relacji człowiek–pies”. *Państwo i Społeczeństwo*, nr 3 (2011): 125–140.
- Tysza, Zbigniew. *Socjologia rodziny*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1979.
- Ustawa z dnia 20 maja 1971 roku. Kodeks wykroczeń. *Dziennik Ustaw* (1971), nr 12, poz. 114.
- Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 roku o ochronie zwierząt. *Dziennik Ustaw* (2023), poz. 1580.
- Ustawa z dnia 16 września 2011 roku o zmianie ustawy o ochronie zwierząt oraz ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach. *Dziennik Ustaw* (2011), nr 230, poz. 1373.
- Walkowicz, Klara. „Problematyka działalności pseudohodowli psów i kotów w Polsce”. W *Współczesne wyzwania prawnej ochrony zwierząt*, red. Joanna Helios i Wioletta Jedlecka, 12–25. Wrocław: E-Wydawnictwo. Prawnicza i Ekonomiczna Biblioteka Cyfrowa. Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego, 2023. <https://doi.org/10.34616/146885>.

Lucyna Grzelec – mgr pedagogiki oraz zoopsycholog i trener psów, od kilku lat współpracuje z Fundacją Wilcze Sioło, której statutowym celem jest ochrona zwierząt. W ramach działalności naukowo-badawczej łączy elementy pedagogiki oraz zoopsychologii. Doświadczenia związane z praktyką i pomocą psom w kryzysie bezdomności stanowią inspirację do badań naukowych.

Lucyna Grzelec – MA in pedagogy, zoopsychologist and dog trainer, has been cooperating with the Wilcze Sioło Foundation whose statutory goal is animal protection, for several years. As part of her scientific and research activities, she combines elements of pedagogy and zoopsychology. Experiences based on her practice and dog support in the homelessness crisis constitute inspiration for her scientific research.

Julia Knak – mgr pedagogiki oraz zoopsycholog. W ramach działalności naukowo-badawczej łączy elementy pedagogiki, filozofii oraz zoopsychologii. Wśród jej zainteresowań badawczych są: posthumanizm, zoopsychologia, psi behavior, dogoterapia.

Julia Knak – MA in pedagogy and zoopsychology. As part of her scientific and research activities she combines elements of pedagogy, philosophy and zoopsychology. Her research interests include posthumanism, zoopsychology, dog behavior, dog therapy.